

Marzena Misiakiewicz

XXXII Liceum Ogólnokształcące im. Haliny Poświatowskiej w ZSO nr 1 w Łodzi

Motywacja do uczenia się z perspektywy uczniów, rodziców i nauczycieli (analiza jakościowa badań wewnątrzszkolnych)

Streszczenie

Artykuł analizuje kluczowe czynniki warunkujące sukces w edukacji, definiując motywację jako proces odpowiedzialny za uruchomienie, ukierunkowanie i podtrzymanie aktywności celowej. Autorka wskazuje na istotny podział na motywację wewnętrzną oraz zewnętrzną, podkreślając, że dla trwałego zaangażowania niezbędne jest współdziałanie obu tych sfer. Przedstawione w tekście badania wewnątrzszkolne, przeprowadzone w Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 1 w Łodzi, objęły uczniów, nauczycieli oraz rodziców i opiekunów.

Głównym wnioskiem płynącym z artykułu jest konieczność zacieśnienia współpracy na linii uczeń–rodzic–szkoła w celu przygotowania młodych ludzi do samodzielności i uczenia się przez całe życie. Współczesna szkoła powinna odchodzić od systemów opresyjnych i nadmiernego skupienia na ocenach, promując w zamian docenianie drobnych sukcesów, kreatywności oraz budowanie u uczniów poczucia sensu podejmowanego wysiłku intelektualnego.

Słowa kluczowe: motywacja, badanie, sukces szkolny

Wstęp

Motywacja do uczenia się jest jednym z najistotniejszych czynników warunkujących sukces w edukacji. Etymologicznie termin ten wywodzi się od łacińskiego słowa *movere*, co oznacza „poruszać się” lub „wprawiać w ruch”.

W ujęciu psychologicznym najczęściej definiuje się ją jako ogół procesów odpowiedzialnych za „uruchomienie, ukierunkowanie oraz podtrzymanie aktywności fizjologicznej i psychicznej człowieka, zmierzającej do realizacji określonego celu”. Według Philipa Zimbardo procesy te determinują reakcje jednostki w konkretnych sytuacjach, wpływając na dokonywane przez nią wybory¹.

Janusz Reykowski definiuje motywację jako proces psychicznej regulacji, dzięki któremu formują się dążenia jako tendencja do podejmowania czynności ukierunkowanych na określony cel. Czynności te mogą być powstrzymywane, odraczane lub też modyfikowane, natomiast funkcją dążeń jest sterowanie czynnościami człowieka w taki sposób, aby doprowadzały one do określonego, zgodnego z intencją efektu².

¹ Por. Z. Chodkowski, *Motywacja a proces uczenia się* [w:] *Kultura – Przemiany – Edukacja*, t. 7(2019), s. 142.

² J. Reykowski, *Procesy emocjonalne. Motywacja. Osobowość* [w:] *Psychologia ogólna*, red. T. Tomaszewski, Warszawa 1992, s. 113, [za:] Z. Chodkowski, *Motywacja a proces ...*, dz. cyt., s. 143.

Nieco inne wyjaśnienie motywacji podaje Tomasz Kocowski, charakteryzując ją jako ogół procesów w systemie nerwowym człowieka, które wywołują i pobudzają aktywność, tłumiąc inne tendencje. Według badacza motywacja zazwyczaj wiąże się z satysfakcją lub dyssatysfakcją, które sygnalizują stopień zaspokojenia potrzeb lub realizacji zadań³. Joy Paul Guilford pisze, że „motywem jest każdy określony wewnętrzny czynnik lub stan, który prowadzi do rozpoczęcia i podtrzymania aktywności. Nie ma przy tym zgodności co do świadomości tego czynnika lub stanu”. Leszek Kozioł w swojej książce podaje definicje motywacji różnych twórców. I tak autor wyjaśnia motywację za Michoniem jako „zespół sił i czynników pobudzających i podtrzymujących człowieka w zachowaniach zmierzających do osiągnięcia określonych celów. Wspomniane siły to potrzeby, popędy, instynkty, aspiracje, a także stany napięć – zwane mechanizmami organizmu ludzkiego”. Inną definicję motywacji autor cytuje za Adamem Stabryłą, stwierdzając, że „motywacja to atrybut świadomości człowieka jako cechy, która uzasadnia aktywizację działania bądź jej zaniechanie”⁴.

Bez względu na ujęcie zagadnienia należy wyraźnie podkreślić, że motywacja to proces, a zatem wymaga ona czasu i zaangażowania oraz spełnienia określonych warunków. Zastanówmy się teraz, co jest ważniejsze. Motywacja wewnętrzna czy zewnętrzna?

W literaturze przedmiotu tradycyjnie wyróżnia się dwa główne źródła siły napędowej ucznia:

- motywację wewnętrzną, wynikającą z osobistej pasji, zainteresowań i naturalnej ciekawości;
- motywację zewnętrzną, pobudzaną przez czynniki środowiskowe, takie jak system ocen, nagrody czy kary.

Współczesne podejście, oparte na teorii autodeterminacji Edwarda Deciego i Richarda Ryana (Ryan, Deci, 2000), wskazuje, że dla wyzwolenia autentycznego zaangażowania konieczne jest zaspokojenie trzech podstawowych potrzeb psychicznych: autonomii, kompetencji i relacji z innymi. Teoria ta zakłada, że ludzie mają wrodzoną tendencję do rozwoju, jednak wymaga ona wsparcia społecznego, które może albo stymulować, albo tłumić naturalną aktywność jednostki. A zatem motywacja do uczenia się jest wypadkową tych dwóch tradycyjnych pojęć. Można wysnuć twierdzenie, że motywacja wewnętrzna jest konieczna, ale nie przetrwa bez bodźców zewnętrznych. Jak pisał Leon Niebrzydowski:

Osiągnięcia szkolne uczniów zależne są od wzajemnego układu i współdziałania różnorodnych bodźców składających się na tak zwaną motywację zewnętrzną i motywację wewnętrzną⁵.

³ Por. Z. Chodkowski, *Motywacja a proces ...*, dz. cyt., s. 143–144.

⁴ Wszystkie teorie za: Z. Chodkowski, *Motywacja a proces...*, dz. cyt., s. 143–144.

⁵ T. Wejner, *Jak rozwijać motywację, aby uzyskać lepsze wyniki w nauce?* [w:] *Teraźniejszość i przyszłość oceniania szkolnego*, XVI Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej, Toruń 2010, s. 181.

Przyjrzyjmy się teraz bliżej podejściu do uczenia się jako kompetencji kluczowej. Jak pisze Małgorzata Głowska-Sołdatow:

Uczenie się, szczególnie kiedy jest długotrwałe i intensywne, wymaga od osoby uczącej się dużego wysiłku i zaangażowania, czyli motywacji. Sprzężenie motywacji do nauki z jak najwcześniejszym nabyciem kompetencji uczenia się może być podstawą i punktem wyjścia dla procesu uczenia się człowieka przez całe życie⁶.

Autorka wskazuje także na czynniki niezbędne do rozwoju tej kompetencji. Są to motywacja do uczenia się i wiara w sukces, co przekłada się na wiedzę, umiejętności i postawy powiązane z tą kompetencją. Właśnie z tego powodu należy przyrzeć się sposobom motywowania, które stosują nauczyciele w praktyce szkolnej. To właśnie oni mogą w istotnej mierze przyczyniać się do nabywania przez uczniów kompetencji uczenia się, która stanowi podstawę do autoedukacji, samodoskonalenia się i samorozwoju.

Mimo że dzieci z natury są nastawione na poznawanie świata, realia szkolne często utrudniają utrzymanie motywacji wewnętrznej. Małgorzata Cywińska zauważa, że:

[...] uczęszczanie do szkoły jest bowiem obowiązkowe, treści nauczania narzucone z zewnątrz, osiągnięcia oceniane, czemu niejednokrotnie towarzyszy strach, że nie osiągnie się sukcesu, a doświadczy publicznego wstydu. W związku z tym, bardziej realistycznym celem wydaje się kształtowanie motywacji jako środka do osiągnięcia korzyści poznawczych, niż opieranie się wyłącznie na pasji⁷.

Nauczyciele mają znaczący wpływ na atmosferę sprzyjającą nauce. Hanna Komorowska sugeruje, by ograniczać nadmierną rywalizację i popularną gamifikację, które dają jedynie krótkotrwałe efekty, na rzecz budującej współpracy oraz wspólnych projektów. Autorka zwraca także uwagę na negatywne strony „grywalizacji”, takie jak ustawianie ludzi przeciwko sobie, budowanie niekorzystnego poczucia wyższości u nielicznych zwycięzców i czynienie znacznej przykrości wielu pokonanym, co owocuje złą atmosferą i ostrą demotywacją większości.

Kluczowe są również:

1. Zmniejszanie frustracji poprzez konstruktywną informację zwrotną.
2. Koncentracja na mocnych stronach ucznia, która otwiera przed nim nowe szanse i chęć do pracy nad słabościami.
3. Nagradzanie samodoskonalenia i kreatywności, zamiast porównywania uczniów między sobą⁸.

Mówi o tym wyraźnie M. Cywińska, przekonując, że:

[...] pozytywną motywację do nauki oddają sytuacje, w których nagradza się samodoskonalenie, ciekawość, podejmowanie się realizacji nowych zadań intelektualnych, znamionujących „grę równych szans”, której reguły dają

⁶ M. Głowska-Sołdatow, *Ocena sposobów motywowania uczniów stosowanych przez nauczycieli klas I–III w kontekście rozwijania kompetencji uczenia się* [w:] *Kompetencje kluczowe dzieci i młodzieży. Teoria i badania*, oprac. zbiorowe, Warszawa 2015, s. 125.

⁷ Por. M. Cywińska, *Rozwijanie motywacji uczniów do nauki*, „Studia Edukacyjne” 2012, nr 20, s. 158.

⁸ Por. H. Komorowska, *Motywacja indywidualna a motywacje społeczne w polskiej edukacji językowej*, „Języki Obce w Szkole” 2020, nr 1, s. 9.

wszystkim uczniom możliwość wykazania się, dokonania oceny wykonanego przez nich zadania, zgodnie z przyjętymi standardami doskonałości, a nie w kontekście prac wykonanych przez innych uczniów, albo kto w klasie wykonał zadanie lepiej⁹.

Powyższe rozważania pokazują jednoznacznie kluczową rolę nauczyciela, jako osoby, która może bezpośrednio oddziaływać na poczucie własnej wartości ucznia i zwiększanie ich samoświadomości. Bardzo ważnym narzędziem jest tu informacja zwrotna, wskazująca uczniom ich mocne strony. Znając swoje atuty, uczeń łatwiej przyjmuje fakt, że ma też słabsze strony. Gdy odnosi sukcesy, wyzwala w sobie chęć podjęcia wysiłku w celu poprawy tych umiejętności, które nie należą do najmocniejszych. Rolą nauczyciela jest przede wszystkim nadanie tej pracy właściwego ukierunkowania. Wyraźnie widać bowiem, że koncentracja wyłącznie na słabych stronach demotywuje uczniów. Wiele zależy od nauczycielskiej umiejętności trafnego wskazania mocnych stron ucznia i udzielenia konstruktywnej informacji zwrotnej.

Koncepcja badań wewnątrzszkolnych

Jak widać, zagadnienia związane z motywacją do uczenia się mogą stanowić dla szkoły i nauczycieli problem kluczowy. Stąd zainteresowanie diagnozą znaczenia motywacji w osiąganiu sukcesów szkolnych przez uczniów. Warto zadać sobie pytania: Czy i w jakim stopniu motywacja uczniów stanowi kluczowy czynnik ich sukcesów szkolnych? oraz Jakiego rodzaju oczekiwania mają uczniowie w stosunku do mnie jako nauczyciela? Odpowiedzi na nie szukałismy, przeprowadzając badania ankietowe w ujęciu ilościowo-jakościowym, zainspirowane koncepcją badań zawartą w artykule Marii Krystyny Szmigel *Motywacja tajemnicą szkolnych sukcesów. Koncepcja szkolnych badań*.

Metodologia i cel badania

W badaniu wewnątrzszkolnym zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, który swym zasięgiem objął wszystkie klasy Zespołu Szkół Ogólnokształcących nr 1 w Łodzi, a także grono nauczycieli i rodziców/opiekunów.

Diagnoza poziomu motywacji uczniów dotyczyła czynników szkolnych oraz środowiskowych (nauczyciel, klimat klasy, relacja szkoła–dom, sposób oceniania). Badanie wśród nauczycieli dostarcza informacji, w jaki sposób rozumieją oni swoją rolę w budowaniu motywacji do uczenia się. Ankieta przeprowadzona wśród rodziców odpowiada na pytania, jakie są ich oczekiwania wobec szkoły.

Kwestionariusze zawierały pytania zamknięte w skali Likerta (1–5) oraz pytania otwarte umożliwiające pogłębioną analizę. Respondenci odpowiadali anonimowo, określając poziom motywacji, klimat klasy, relacje nauczyciel–uczeń, rolę informacji zwrotnej oraz sposób oceniania.

Wyniki badań pozwolą na zaplanowanie pracy szkoły w taki sposób, by była miejscem, w którym uczniowie – przy wsparciu nauczycieli i rodziców – rozwinią kompetencję kluczową, jaką jest motywacja do uczenia się.

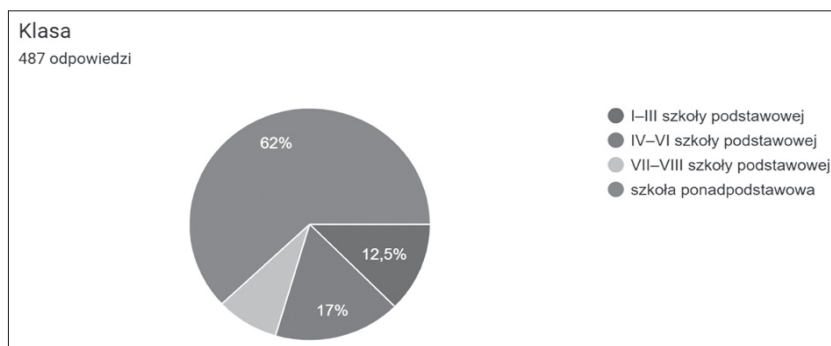
⁹ M. Cywińska, *Rozwijanie motywacji...*, dz. cyt., s. 154.

Interpretacja wyników badań w poszczególnych grupach respondentów

Interpretacja wyników zawiera jakościową interpretację uzyskanych odpowiedzi. Uwzględnia strukturę grup respondentów ze względu na etap edukacyjny (wszystkie grupy) oraz staż pracy nauczycieli.

1. Ankieta dla uczniów

W ankiecie wzięło udział 489 uczniów ZSO nr 1 z klas I–III, IV–VI i VII–VIII szkoły podstawowej oraz klas 1–4 liceum ogólnokształcącego. Strukturę wiekową uczniów prezentuje wykres 1.

Wykres 1. Struktura uczniów biorących udział w badaniu w podziale na poziom edukacyjny

Respondenci oceniali w niej swoje poczucie sprawstwa, motywację wewnętrzną oraz jakość relacji z kadrami pedagogicznymi, w tym atmosferę panującą w klasie. Analiza odpowiedzi wskazuje na istotną rolę indywidualnego wsparcia i jasnych komunikatów zwrotnych. Uczniowie klas najmłodszych mają poczucie wsparcia oraz bezpieczeństwa, podczas gdy w klasach starszych często pojawia się wrażenie braku zrozumienia. Wśród starszych uczniów pojawia się także odczucie presji wywieranej przez nauczycieli. Uczniowie starszych klas częściej postulują większą wyrozumiałość, lepsze tłumaczenie materiału oraz odejście od oceniania na rzecz merytorycznych wskazówek. Widać zatem kluczową rolę informacji zwrotnej. Jest ona formą oczekiwaną i pomocną w budowaniu poczucia sensu uczenia się¹⁰. Ankietowani podkreślają także, że postawy oparte na krzyku czy silnych emocjach oraz atmosfera rywalizacji mają negatywny wpływ na ich motywację. Wywołują bowiem stres, który jest najczęściej mechanizmem paralizującym bądź znacznie utrudniającym podejmowanie działań. Wyniki badania wskazują na wagę poczucia bezpieczeństwa i wzajemnego szacunku w codziennej pracy szkolnej.

Wśród badanych pojawia się często także potrzeba zastosowania nowoczesnych narzędzi, takich jak sztuczna inteligencja czy aplikacje edukacyjne. Rozbudzają one ciekawość i stanowią szansę na osiągnięcie – tak pożądanego

¹⁰ Por. E. Ćwikła, *Przykład oceniania kształtującego w edukacji wczesnoszkolnej jako element motywowania ucznia do nauki* [w:] *Horyzonty dziecięcych znaczeń. Granice – rozpoznania – perspektywy*, red. M. Wiśniewska-Kin, J. Bonar, A. Buła, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019, s. 147.

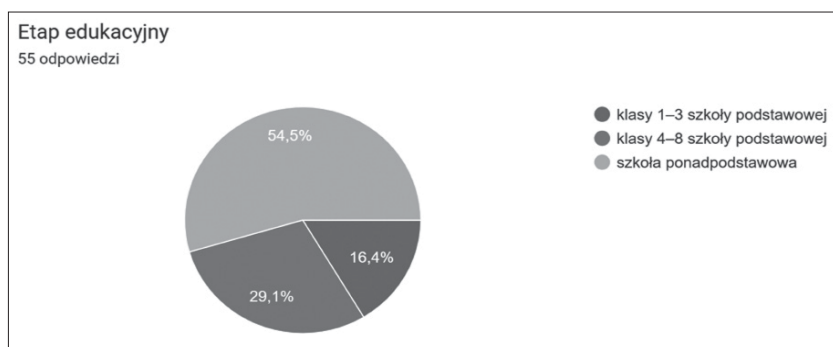
w procesie edukacyjnym – sukcesu. Nie powinno to być zaskakujące w rzeczywistości społeczeństwa informacyjnego, w którym dominującą rolę odgrywa technologia. Należy pamiętać, że dla naszych uczniów świat mediów cyfrowych jest naturalnym środowiskiem, w którym poruszają się od najmłodszych lat¹¹.

Warto także wspomnieć o elemencie sprawdzania wiedzy, który – nadużywany – powoduje u uczniów zmniejszenie motywacji oraz sceptyczne podejście do nauki szkolnej¹².

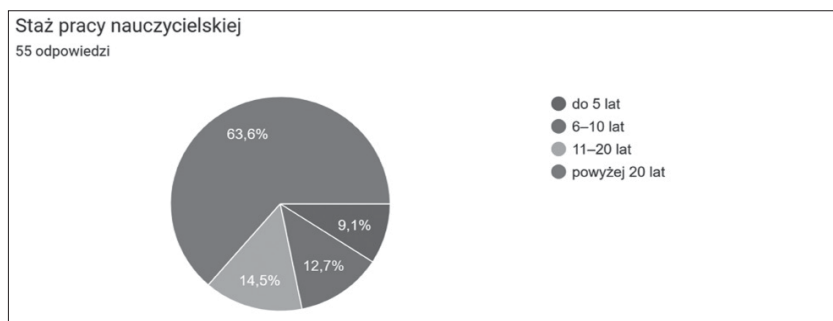
Widać zatem, że motywacja uczniów do nauki jest zróżnicowana i zależna od wielu czynników, jednak ma pewne punkty zbieżne, wskazane przez badanych uczniów.

2. Ankieta dla nauczycieli

Badanie ankietowe nauczycieli dotyczyło ich podejścia do procesu oceniania oraz wspierania rozwoju uczniów. Zgromadzone odpowiedzi pochodzą od 55 pedagogów reprezentujących wszystkie etapy edukacji i zróżnicowany staż pracy. Poniższe wykresy przedstawiają strukturę respondentów pod względem nauczanego etapu edukacyjnego (wykres 2) oraz stażu pracy (wykres 3).

Wykres 2. Grupa ankietowanych nauczycieli w podziale na etapy edukacyjne

Wykres 3. Grupa ankietowanych nauczycieli ze względu na staż pracy

¹¹ Por. M. Żylińska, *Uczyć się, czy być nauczonym?*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015, s. 5.

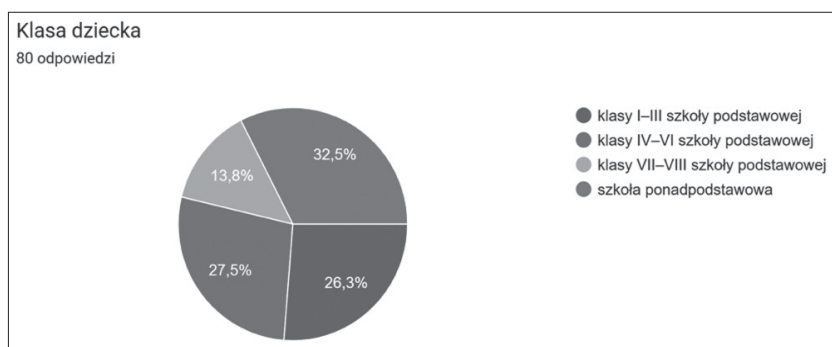
¹² Por. tamże, s. 4.

Jak już wspomniano, rola nauczyciela w procesie budowania motywacji do uczenia się jest kluczowa. Przyjrzyjmy się zatem, w jaki sposób ankietowani pedagodzy rozumieją zjawisko motywacji i jak interpretują swoją rolę w tym procesie. Okazuje się, że większość uczestników badania postrzega diagnozę jako narzędzie wspierające, deklarując przy tym wysoki poziom akceptacji dla prawa ucznia do błędu. Dzięki temu wyniki diagnozy mogą być wykorzystywane do indywidualizacji nauczania, modyfikowania tempa pracy oraz lepszego planowania przyszłych zajęć. To także cenne źródło wiedzy o potrzebach uczniów. Cieszy fakt, że nauczyciele nie skupiają się na tym, czego uczeń nie wie, ale doceniają to, czego już się nauczył, i na tym chcą budować dalsze etapy pracy. Nauczyciele wskazują jednak na pewne trudności, zgłaszając zapotrzebowanie na specjalistyczne narzędzia diagnostyczne, które nie będą służyć porównywaniu uczniów, a pozwolą na skonstruowanie czytelnej informacji zwrotnej, przydatnej dla ucznia i rodzica. Pedagodzy wyrażają także chęć szkolenia z zakresu motywowania. Może to sugerować, że mają świadomość swojej roli w rozwoju motywacji do uczenia się uczniów, jednak niekiedy odczuwają brak właściwych narzędzi lub czują się niepewnie w tym zakresie. Wśród badanych nauczycieli dominuje postulat mniejszej liczebności klas, co pozwoliłoby na swobodną indywidualizację pracy.

Całościowe wyniki obrazują nowoczesne podejście do dydaktyki, w którym współpraca i zrozumienie potrzeb wychowanka dominują nad tradycyjną rywalizacją, a kluczowa rola nauczyciela w budowaniu motywacji do uczenia się jest rozumiana i akceptowana przez pedagogów.

3. Ankieta dla rodziców

Badanie przeprowadzone wśród rodziców, oceniające proces uczenia się dzieci na różnych etapach edukacji, oceniało motywację uczniów, ich poczucie bezpieczeństwa oraz jakość relacji z nauczycielami i komunikacji na linii szkoła–dom. W badaniu wzięło udział 80 rodziców. Strukturę ankietowanych w podziale na etap edukacyjny przedstawia wykres 4.

Wykres 4. Struktura ankietowanych rodziców w podziale na etap edukacyjny dziecka

Wyniki wskazują na potrzebę indywidualizacji nauczania, stosowania bardziej opisowych informacji zwrotnych zamiast samych stopni oraz lepszego wspierania uczniów o specyficznych potrzebach rozwojowych. Rodzice

podkreślają, że kluczowym czynnikiem sukcesu jest pozytywne wzmacnianie i angażujący sposób przekazywania wiedzy. Są to wyniki spójne z odczuciami uczniów, którzy także podkreślali rolę wsparcia ze strony nauczycieli. Widać też, że rodzice oczekują rzetelnych informacji zwrotnych, które pozwolą na udzielenie pomocy dziecku również poza szkołą. Podkreślenie postulatu wsparcia uczniów o specyficznych potrzebach edukacyjnych może sugerować, że nie zawsze te potrzeby są uwzględniane i zaspokajane. Dokument zawiera również konkretne sugestie dotyczące poprawy organizacji pracy szkoły, takie jak lepsze planowanie sprawdzianów czy dbałość o rozwój umiejętności społecznych.

Wyniki badania są istotnym elementem diagnozy nastrojów rodzicielskich oraz oczekiwań wobec nowoczesnego systemu edukacji.

Wnioski końcowe

Celem badań było określenie poziomu motywacji do uczenia się uczniów klas 1–8 szkoły podstawowej oraz 1–4 liceum ogólnokształcącego. Dodatkowo sprawdzano także ocenę motywacji przez rodziców oraz sposób jej interpretacji w gronie nauczycieli. Pytania dotyczyły zarówno aspektu motywacji i doświadczenia uczenia się, jak i funkcjonowania ucznia w środowisku szkolnym. Można zatem sformułować wnioski, które posłużą do budowania koncepcji pracy szkoły zorientowanej na skuteczne motywowanie uczniów.

Badania wskazują, że nauczyciele kładą nacisk na wykorzystywanie diagnozy do wspierania rozwoju uczniów, choć zwracają uwagę na potrzebę lepszych narzędzi motywacyjnych. Dostrzegają swoją rolę w budowaniu motywacji do uczenia się i chcą się rozwijać, by skutecznie osiągać założone cele. Mają też świadomość ograniczeń, wynikających z dużej liczebności uczniów w klasach.

Analiza wyników ankiet przeprowadzonych wśród rodziców i opiekunów ukazuje, że rodzice przede wszystkim oceniają relacje ze szkołą oraz poziom bezpieczeństwa emocjonalnego swoich dzieci, często postulując bardziej indywidualne podejście oraz udzielanie jasnej informacji zwrotnej. Podkreślają zatem związek motywacji swoich dzieci z dobrym funkcjonowaniem w środowisku szkolnym. Pozytywna postawa rodziców wobec poznawczych aspektów nauki (wyrażona między innymi poprzez postulat informacji zwrotnej) ma zdecydowany wpływ na budowanie u dziecka poznawczego modelu motywacji¹³. Środowisko opresyjne, skupione na wymiernych efektach w postaci ocen, wpływa demotywująco i potęguje stres, który może blokować rozwój motywacji poznawczej ucznia.

Natomiast uczniowie wskazują na czynniki ułatwiające im naukę, takie jak nowoczesne technologie, notatki czy wsparcie ze strony dorosłych, jednocześnie prosząc o większą wyrozumiałość i cierpliwość pedagogów. Odczuwają potrzebę akceptacji błędów oraz oczekują jasnej i rzeczowej informacji zwrotnej, która pozwala na pokonanie słabych stron i docenia drobne sukcesy.

¹³ Por. K. Artemenko, *Postawy rodzicielskie a motywacja do nauki dzieci w młodszym wieku szkolnym – na podstawie badań w klasie III na terenie Szkoły Podstawowej nr 158 w ZSOI im. Juliana Aleksandrowicza w Krakowie*, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2016, s. 36–37.

Jak wynika z powyższych rozważań, motywacja wewnętrzna niewątpliwie odgrywa ważną rolę w życiu człowieka. Trudno jednak oczekiwać od uczniów, szczególnie klas najmłodszych, poprawnej interpretacji odczuć. Dziecko nie zawsze potrafi zrozumieć mechanizm prowadzący do odczuwania przyjemności z uczenia się. Instynktownie natomiast dąży do osiągnięcia sukcesu, szczególnie jeśli jest on związany z zainteresowaniami. Dlatego tak istotną rolę przypisuje się (zresztą w sposób całkowicie uzasadniony) nauczycielom czy opiekunom. Ich błędne działanie, polegające między innymi na niewłaściwym stosowaniu systemu kar i nagród, może prowadzić do zakłóceń w prawidłowym rozwoju jednostki. Warto tu zwrócić uwagę na tezę Edwarda Lee Thorndike'a:

[...] uczenie często odbywa się za pomocą prób i błędów, czyli poprzez wybór sposobów zachowań i ich powiązania z bodźcami zmysłowymi. Sposoby zachowań są wybierane w zależności od ich konsekwencji i następnie odpowiednio zmieniane. Częstotliwość danych zachowań zwiększa się, kiedy pociągają one za sobą przyjemne skutki, a zmniejsza się w przypadku nieprzyjemnych konsekwencji [...] ¹⁴.

Należy zatem skupić się na współpracy na linii uczeń–rodzic–szkoła, by przygotować ucznia–absolwenta do samodzielności, uczenia się przez całe życie, tworzenia życiowego planu w zgodzie z własnymi przekonaniami czy predyspozycjami oraz podejmowania decyzji w poszanowaniu ludzkich wartości. Młode pokolenie powinno być przygotowane do różnych aspektów aktywności społecznej: zaradności na rynku pracy, elastyczności zawodowej (by nie być na bezrobociu) czy działań na rzecz społeczności lokalnej. Taki profil absolwenta – człowieka gotowego do ciągłego uczenia się – powinna kreować współczesna szkoła.

Literatura

- Artemenko K., *Postawy rodzicielskie a motywacja do nauki dzieci w młodszym wieku szkolnym – na podstawie badań w klasie III na terenie Szkoły Podstawowej nr 158 w ZSOI im. Juliana Aleksandrowicza w Krakowie*, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2016.
- Chodkowski Z., *Motywacja a proces uczenia się* [w:] *Kultura – Przemiany – Edukacja*, t. 7(2019).
- Cywińska M., *Rozwijanie motywacji uczniów do nauki*, „Studia Edukacyjne” 2012, nr 20.
- Ćwikła E., *Przykład oceniania kształtującego w edukacji wczesnoszkolnej jako element motywowania ucznia do nauki* [w:] *Horyzonty dziecięcych znaczeń. Granice – rozpoznania – perspektywy*, red. M. Wiśniewska-Kin, J. Bonar, A. Buła, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019.
- Głoskowska-Soldatow M., *Ocena sposobów motywowania uczniów stosowanych przez nauczycieli klas I–III w kontekście rozwijania kompetencji uczenia się* [w:] *Kompetencje kluczowe dzieci i młodzieży. Teoria i badania*, oprac. zbiorowe, Warszawa 2015.
- Komorowska H., *Motywacja indywidualna a motywacje społeczne w polskiej edukacji językowej*, „Języki Obce w Szkole” 2020, nr 1.
- Reykowski J., *Procesy emocjonalne. Motywacja. Osobowość* [w:] *Psychologia ogólna*, red. T. Tomaszewski, Warszawa 1992.
- Wejner T., *Jak rozwijać motywację, aby uzyskać lepsze wyniki w nauce?* [w:] *Teraźniejszość i przyszłość oceniania szkolnego*, XVI Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej, Toruń 2010.
- Żylińska M., *Uczyć się, czy być nauczonym?*, Warszawa 2015.

¹⁴ Z. Chodkowski, *Motywacja a proces ...*, dz. cyt., s. 141.